

Łukasz AMBROZIAK, Ewa KALISZUK*

Strefa wolnego handlu Unia Europejska: Ukraina – skutki handlowe dla Polski**

Wprowadzenie

W marcu 2007 r. Unia Europejska i Ukraina rozpoczęły negocjacje w sprawie nowego, rozszerzonego porozumienia¹, który zastąpi Układ o partnerstwie i współpracy (*Partnership and Co-operation Agreement*, dalej układ PCA)². W 2008 r. Unia zaproponowała, aby miało ono formę układu stowarzyszeniowego. Głównym elementem układu będzie umowa o utworzeniu strefy wolnego handlu (SWH). Utworzenie takiej strefy przewidywał układ PCA w tzw. klauzuli ewolucyjnej, jednak bez zobowiązania do jej ustanowienia. Negocjacje w sprawie utworzenia SWH UE-Ukraina rozpoczęły się w lutym 2008 r., trzy dni po zatwierdzeniu przez Radę Generalną Światowej Organizacji Handlu (WTO) protokołu o przyjęciu Ukrainy do tej organizacji. Wstąpienie Ukrainy do WTO (maj 2008 r.) oznaczało, że został spełniony drugi ze wstępnych warunków rozpoczęcia negocjacji. Pierwszym było uznanie Ukrainy w grudniu 2005 r. przez UE za gospodarkę rynkową³ [Kaliszuk, 2006]. Do połowy 2009 r. odbyło się 6 rund negocjacyjnych w sprawie utworzenia SWH.

* Autorzy są pracownikami Instytutu Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur w Warszawie. Artykuł wpłynął do redakcji w październiku 2009 r.

** Artykuł opiera się na opracowaniu IBRKK o podobnym tytule, wykonanym w 2008 r. przez zespół: Ł. Ambroziak, M. Błaszczuk i E. Kaliszuk dla Ośrodka Studiów Wschodnich. Raport OSW „Konsekwencje dla Polski utworzenia strefy wolnego handlu między Unią Europejską a Ukrainą” został opublikowany w Internecie w kwietniu 2009 r. jako materiał roboczy: http://osw.waw.pl/files/Raport_%20SWH.pdf. W raporcie omówiono także wpływ innych, oprócz liberalizacji handlu towarami, aspektów SWH UE-Ukraina na gospodarkę Polski.

¹ Porozumienie z Ukrainą od początku określane było jako „wzmocnione porozumienie” (*Enhanced Agreement*), a nie „umowa o sąsiedztwie”, jak przyjęto w planach działań innych krajów objętych europejską polityką sąsiedztwa [Hillion, 2008].

² Układ o partnerstwie i współpracy między Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi a Ukrainą (Dz Urz WE L 49 19.02.1998), rozszerzony i zmieniony 30.03.2004 r. oraz 27.03.2007 r. Podpisany 14.06.1994 r., wszedł w życie 1.03.1998 r. Zawarty na dziesięć lat z klauzulą automatycznego przedłużenia co roku za zgodą obu stron (art. 101).

³ Zmiana statusu nastąpiła na mocy rozporządzenia Rady (WE) nr 2117/2005 z 21.12.2005 zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 384/96 w sprawie ochrony przed dumpingowym przywozem z krajów niebędących członkami Wspólnoty Europejskiej (Dz Urz UE L 340 z 21.12.2005).

Badania prowadzone w latach 1999-2006 na temat potencjalnych skutków klasycznej (płytkiej, prostej) strefy wolnego handlu (swobodny przepływ towarów przemysłowych i w niewielkim zakresie artykułów rolno-żywnościowych), zgodnej z art. XXIV GATT z 1994 r., wykazały, że byłyby one dla UE praktycznie niezauważalne, a dla Ukrainy nieznaczne. Dlatego Unia zaproponowała Ukrainie utworzenie „pogłębionej i zaawansowanej strefy wolnego handlu” (*deep and comprehensive free trade area*) nazywanej też strefą wolnego handlu plus (*Free Trade Agreement plus – FTA+*). Obejmowałaby ona wszystkie dziedziny odnoszące się do handlu, również te nieobjęte kompetencjami WTO, jak np. kwestie energetyczne czy reguły konkurencji. Koncepcja pogłębionej SWH zakłada również zniesienie, poprzez zbliżenie regulacyjne, przeszkód pozataryfowych innych niż graniczne (*beyond the border obstacles*), jak np. bariery techniczne⁴.

W literaturze przedmiotu istnieje sporo prac badających potencjalne skutki handlowe (czy szerzej makroekonomiczne) takiej strefy dla Ukrainy i UE jako całości (o czym dalej), natomiast, z wyjątkiem opracowania IKCHZ z 2005 r.⁵, autorom nie są znane prace na temat skutków utworzenia SWH UE-Ukraina dla Polski. Podjęcie takiego badania uzasadnia skala wzajemnych obrotów i tempo ich wzrostu. Ukraina jest jednym z najważniejszych rynków zbytu dla polskich towarów, a Polska jest drugim pod względem wielkości obrotów towarowych partnerem handlowym Ukrainy w UE-27.

W niniejszym opracowaniu badamy skutki handlowe dla Polski wynikające z utworzenia strefy wolnego handlu UE-Ukraina, zgodnie z art. XXIV GATT 1994 i Uzgodnieniem interpretacyjnym w sprawie art. XXIV GATT 1994 (podstawy prawne porozumienia regionalnego między członkami WTO w zakresie wymiany towarowej). Oprócz skutków obniżenia ceł importowych (obliczenie efektów kreacji i przesunięcia z użyciem aplikacji WITS-SMART⁶) analizujemy konsekwencje zniesienia ceł wywozowych przez Ukrainę, a także prawdopodobieństwo stosowania środków ochrony handlu przez obie strony. W sposób syntetyczny odnosimy się do zmian regulacyjnych w wymianie towarowej. Osiągnięcie zbliżenia regulacyjnego, takiego jak w Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG), uważamy za nierealne ze względu na wielki dystans w rozwoju społecznym i gospodarczym partnerów oraz ogromne koszty dostosowania ze strony Ukrainy. Powielenie modelu EOG wymagałoby przyjęcia przez Ukrainę około 2/3 *acquis communautaire*⁷.

⁴ Komisja Europejska, <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/ukraine/>

⁵ W pracy badany był tylko efekt kreacji. Ponadto analiza była ograniczona do pozycji taryfowych wymienionych we wniosku Polski o koncesje taryfowe, złożonym w Komitecie Roboczym ds. akcesji Ukrainy do WTO [Piotrowski, 2005].

⁶ WITS (*World Integrated Trade Solution*) – baza danych ONZ i UNCTAD zarządzana przez Bank Światowy. Zawiera dane o handlu (Comtrade) oraz o cłach (TRAINS), a także model symulacyjny WITS-SMART, wykorzystywany do szacowania efektów zmian ceł.

⁷ Por. wywiad z G. Hoonem, „Dziesięć Tyżnia” z 24.02.2007 r., za: W. Konończuk, *Perspektywy stosunków UE-Ukraina po rozpoczęciu negocjacji nad nowym układem*, „Wspólnoty Europejskie” nr 3 (179), IKCHZ 2007.

Założenia badawcze⁸

Punktem wyjścia analizy skutków SWH jest określenie zakresu przedmiotowego negocjowanej umowy o wolnym handlu oraz kalendarza liberalizacji. Ponieważ kwestie te, w znacznej mierze z powodu problemów Ukrainy ze sformułowaniem priorytetów negocjacyjnych⁹, nie zostały dotychczas uzgodnione, przyjęliśmy określone założenia badawcze kierując się wcześniejszą praktyką UE w zawieraniu umów o wolnym handlu, zasadami WTO i treścią strategicznych dokumentów w relacjach UE-Ukraina.

Według wstępnych ustaleń, SWH UE-Ukraina ma objąć docelowo co najmniej 95% wzajemnego handlu¹⁰, w tym handel wyrobami stalowymi, tekstylnymi i odzieżą (uregulowany obecnie porozumieniami sektorowymi) oraz artykułami rolnymi. Jeśli chodzi o długość okresu przejściowego, to – zgodnie z zasadami WTO – „rozsądny okres czasu” na utworzenie SWH nie powinien zasadniczo przekraczać 10 lat.

W dotychczasowych porozumieniach regionalnych Unia godziła się na bardzo ograniczoną liberalizację handlu rolnego ze względu na znaczenie unijnego rolnictwa w zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego, ochronie środowiska przyrodniczego oraz wyrównywaniu różnic w rozwoju między obszarami wiejskimi i miejskimi. Uzasadnia ono wyższy przeciętnie poziom ceł na towary rolne niż przemysłowe. W przypadku Ukrainy Unia może jednak zmienić swe stanowisko. Przemawiają za tym następujące przesłanki: naciski na liberalizację handlu rolnego w ramach rundy dauhąńskiej, rosnące ceny żywności na świecie, częściowo z powodu rosnącego popytu na biopaliwa (rzepak, ziarno słońcownikowe) oraz nadwyżka w handlu artykułami rolnymi z Ukrainą.

Ukraina także chce nadal chronić swoje rolnictwo, o czym świadczy m.in. wyższy średni poziom docelowych stawek celnych związanych w WTO na artykuły rolne niż na towary przemysłowe¹¹. Niemniej znaczne obniżenie ceł na artykuły rolne w ostatnich latach, zastąpienie wielu stawek specyficznych stawkami *ad valorem*, a także gotowość do całkowitego otwarcia swojego rynku w ramach Jednolitej Przestrzeni Gospodarczej (Białoruś, Kazachstan, Rosja i Ukraina)¹², pozwalają wnioskować, że Ukraina zgodziłaby się na selektywną liberalizację handlu rolnego (np. zboża, warzywa i owoce). Pełna liberalizacja nastąpiłaby pod koniec okresu przejściowego.

⁸ Szczegółowe założenia do obliczeń efektu kreacji i przesunięcia dostępne w raporcie OSW, op. cit.

⁹ Większość ukraińskich sił politycznych opowiada się za zacieśnieniem współpracy z UE, jednak konflikt polityczny na Ukrainie, a także pogłębiający się kryzys gospodarczy, nie służą skonkretyzowaniu celów strategicznych.

¹⁰ *2nd Round EU-Ukraine Negotiations on FTA Part of the New Enhanced Agreement*, Report to 133 Committee, Brussels, 23-25 April 2008.

¹¹ Ukraina związała stawki celne na artykuły rolne średnio na poziomie 10,9%, a przemysłowe na poziomie 5,0%, por. WTO, *Tariff Profiles 2008*.

¹² Por.: http://www.kiev.trade.gov.pl/pl/ukraine/article/detail,414,Polityka_gospodarcza_wladz_Ukrainy.html

Do obliczenia handlowych efektów SWH EU-Ukraina przyjęliśmy wariant skrajnie radykalny¹³ (pełna i jednorazowa liberalizacja całej wymiany handlowej), mając świadomość, że w rzeczywistości taki *big bang* jest nierealny, mimo że popierają go europejscy przedsiębiorcy¹⁴. Za najbardziej prawdopodobny scenariusz uważamy całkowite zniesienie celi na towary przemysłowe przez UE z dniem wejścia w życie nowego porozumienia, a przez Ukrainę – po pięciu latach, oraz ograniczoną – chociaż znacznie szerszą niż we wcześniejszych porozumieniach UE o wolnym handlu – liberalizację handlu rolnego. Innymi słowy, zakładamy, że liberalizacja handlu towarowego w ramach pogłębionej SWH UE-Ukraina będzie asymetryczna i rozłożona w czasie. Dlatego obliczone efekty handlowe traktujemy jako wielkości maksymalne.

Przegląd literatury

Literatura przedmiotu badająca potencjalne skutki makroekonomiczne porozumień regionalnych jest bardzo bogata. Powstały także opracowania analizujące takie efekty dla strefy wolnego handlu UE-Ukraina. Studium wykonalności strefy, opracowane w 1999 r. na zamówienie Komisji Europejskiej (CEPS 1999), wykazało niewielkie korzyści z utworzenia płytkiej strefy SWH UE-Ukraina. Potencjalne skutki utworzenia tego rodzaju SWH dla produkcji i handlu oszacowano za pomocą małego policzalnego modelu równowagi ogólnej (CGE), porównującego stany statyczne. Studium wykonalności opracowane w 2006 r. (CEPS 2006), uwzględniło nowe ważne wydarzenia, takie jak: rozszerzenie UE w 2004 r., bliskie członkostwo Ukrainy w WTO i europejską politykę sąsiedztwa. Tym razem w symulacji uwzględniono głęboką SWH, przewidującą przyjęcie przez Ukrainę regulacji i norm unijnych. Symulację wykonano z użyciem tego samego modelu co w 1999 r., zmodernizowanego i uaktualnionego o dane *Global Trade Analysis Project* (GTAP) oraz o dane ukraińskie (kraje WNP z wyjątkiem Rosji, traktowane są w GTAP jako agregat). W obu studiach wykonalności badano tylko handel towarowy. Wyniki statycznej symulacji wykazują, że w przypadku płytkiej SWH handel (eksport i import) Ukrainy z nowymi państwami członkowskimi z Europy Środkowej i Wschodniej (EŚW) wzrastałby szybciej niż z UE-15 (zarówno w krótkim, jak i długim okresie), natomiast w przypadku SWH+ odwrotnie (CEPS 2006). Głęboka SWH powodowałaby też znacznie większy efekt przesunięcia handlu kosztem Rosji i reszty świata niż prosta SWH. Z symulacji wynika, że prosta SWH nie przyniosłaby na Ukrainie istotnych skutków dobrobytowych¹⁵, natomiast SWH+ zwiększyłaby

¹³ Podobne założenie symetrycznej i natychmiastowej liberalizacji cel (także barier pozataryfowych) przyjęli autorzy opracowania badającego skutki SWH UE-Ukraina dla zrównoważonego rozwoju [Ecorys, 2007, s. 41].

¹⁴ Por. np.: *BusinessEurope Position on an EU-UKRAINE Free-Trade Agreement (FTA)*, 29 January 2008, <http://me.kmu.gov.ua/file/link/114238/file/BUSINESSEUROPE.pdf>; oraz *UNICE strategy on an EU approach to free trade agreements*, 7 December 2006.

¹⁵ Rozumianych jako suma zysków i strat konsumentów, producentów i rządu.

je o 4-7% w porównaniu z prostą SWH (tablica 1). Gdyby uwzględnić efekty dynamiczne, skutki te byłyby 2-3 razy większe.

Tablica 1

Skutki sektorowe i dobrobytowe SWH UE-Ukraina – szacunki symulacji w modelu CGE (w %)

Strumień handlu	Scenariusz 1: prosta SWH (zmiana w stosunku do okresu po rozszerzeniu)		Scenariusz 2: głęboka SWH (zmiana w stosunku do prostej SWH)	
	krótki okres	długi okres	krótki okres	długi okres
Eksport Ukrainy				
– do UE15	19,8	64,8	15,8	58,0
– do CEEC	23,8	94,1	11,8	37,2
Import Ukrainy				
– do UE15	5,9	11,4	18,3	53,6
– do CEEC	8,4	15,9	15,3	32,9
Dobrobyt	0,00	-0,06	4,50	6,67

Źródło: CEPS, [2006], s. 68 oraz 211-213

Potencjalne skutki liberalizacji handlu między UE i krajami WNP, w tym dla Ukrainy, badali również François i Manchin przy użyciu modelu CGE i bazy danych GTAP z 2004 r. [François, Manchin, 2009]. Model uzupełniono o oszacowane bariery pozataryfowe w handlu usługami. Wyniki przedstawiono dla agregatu WNP oraz dla poszczególnych krajów. Dla Ukrainy przeprowadzono trzy eksperymenty symulacyjne: 1) SWH towarami przemysłowymi, 2) SWH dla całej wymiany towarowej 3) pełna SWH (liberalizacja handlu towarowego i usługowego oraz ułatwienia w handlu). Wyniki symulacji porównano do bazy uwzględniającej wygaśnięcie porozumienia tekstylnego WTO, przystąpienie niektórych krajów WNP do WTO oraz rozszerzenie UE. Wyniki dla Ukrainy wykazują negatywne efekty dochodowe we wszystkich scenariuszach (najmniejsza strata, tj. spadek dochodu realnego o 0,4%, w przypadku pełnej SWH). Największy spadek dochodu realnego wystąpiłby w drugim wariantcie, uwzględniającym handel rolny. W wariantcie tym zmalałby także PKB Ukrainy (tablica 2). W wariantcie pierwszym nastąpiłby niewielki wzrost PKB, w przypadku pełnej strefy byłby on nieco większy.

Tablica 2

Zmiany makroekonomiczne po utworzeniu SWH UE-Ukraina – szacunki symulacji w modelu CGE (w %)

Scenariusze (zmiana w stosunku do bazy)	Ukraina		UE-27	
	dochód realny	PKB	Dochód realny	PKB
Scenariusz 1. SWH dla towarów przemysłowych	-0,65	0,04	0,14	0,12
Scenariusz 2. SWH dla całej wymiany towarowej	-2,12	-1,46	0,13	0,10
Scenariusz 3. Pełna SWH	-0,40	0,68	0,21	0,18

Źródło: François i Manchin, [2009], s. 118 i 122

Negatywne skutki dla Ukrainy wynikają przede wszystkim z pogorszenia *terms of trade* (największy spadek – o 1,5% – w przypadku pełnej SWH). UE zanotowałaby natomiast niewielki wzrost dochodu netto we wszystkich trzech wariantach (największy w przypadku pełnej strefy), m.in. dzięki niewielkiej poprawie *terms of trade* (o 0,1% w pełnej SWH). Ze względu na niewielkie znaczenie Ukrainy w gospodarce UE, wpływ analizowanych zmian na dochód realny i PKB Unii byłby minimalny (największy w przypadku pełnej strefy).

Drugi etap badań prowadzonych w 2007 r. na zamówienie Komisji Europejskiej objął ocenę skutków SWH UE-Ukraina dla zrównoważonego rozwoju. Z eksperymentu symulacyjnego, z użyciem modelu GTAP, dla dwóch wariantów strefy – rozszerzonej i ograniczonej, w krótkim i długim okresie, wynika, że dla Ukrainy skutki dobrobytowe będą wyższe w przypadku strefy rozszerzonej niż strefy ograniczonej [Ecorys, 2007]. Dla UE efekty te są znikome (tablica 3).

Tablica 3

Skutki dobrobytowe utworzenia SWH UE-Ukraina – szacunki symulacji w modelu CGE (w %)

Scenariusze (zmiana w stosunku do bazy)	Ukraina	UE-27
Scenariusz 1: rozszerzona SWH (krótki okres)	2,261	0,007
Scenariusz 1: rozszerzona SWH (długi okres)	5,285	0,011
Scenariusz 2: ograniczona SWH (krótki okres)	1,216	0,007
Scenariusz 2: ograniczona SWH (długi okres)	3,295	0,009

Źródło: [Ecorys, 2007, s. 73], więcej na temat modelu i danych GTAP: <http://www.trade-sia.ecorys.com>

Oprócz opracowań z użyciem modeli ekonometrycznych, skutki ekonomiczne utworzenia SWH UE-Ukraina analizowano za pomocą badań jakościowych. W 2006 r. CASE przedstawił raport na temat przyszłych stosunków gospodarczych między UE a Ukrainą, napisany przez polskich i ukraińskich ekonomistów, a następnie skomentowany przez ukraińskich polityków gospodarczych i ekspertów europejskich. W 2007 r. jakościową ocenę skutków liberalizacji w wyniku utworzenia SWH towarami przemysłowymi i dostosowań regulacyjnych do norm i standardów unijnych przeprowadził *International Centre for Policy Studies* [ICPS, 2007]. Wnioski sformułowano na podstawie debaty prowadzonej w 2006 r. w gronie analityków ICPS, ekonomistów Ministerstwa Gospodarki i prywatnych przedsiębiorców.

Klasyczne badanie statycznych skutków handlowych SWH w ujęciu Vinera, czyli efektu kreacji i przesunięcia, przeprowadzono dla Ukrainy z okazji rozszerzenia UE w 2004 r. [ICPS, 2003]. Wynikało z niego, że spośród nowych państw członkowskich efekt kreacji ujawni się najsilniej w handlu z Polską, a efekt przesunięcia w handlu z krajami bałtyckimi.

Stan wyjściowy

Dla oszacowania skutków liberalizacji handlu towarami istotne znaczenie ma wielkość i struktura obrotów handlowych przed liberalizacją oraz wyjściowy

poziom stawek celnych. Czynniki te przekładają się na poziom średnich stawek ważonych.

Wymiana towarowa między Polską i Ukrainą

W ostatnich latach obserwujemy dynamiczny rozwój wymiany handlowej między Polską i Ukrainą (w latach 2004-2008 wzrost o ponad 187%, licząc w USD). W 2008 r. wartość polsko-ukraińskiej wymiany towarowej wyniosła ponad 8,8 mld USD, z czego blisko 3/4 stanowił polski eksport (ponad 6,4 mld USD). W latach 2004-2008 średnie roczne tempo jego wzrostu przekraczało 33%. Ekspansji tej sprzyjały zmiany polityczne na Ukrainie, liberalizacja dostępu do ukraińskiego rynku związana z procesem akcesji do WTO, rozwój współpracy i obustronne inwestycje. Najwyższe (ponad 53%) tempo wzrostu odnotowano w 2006 r. (tablica 4). Wiązało się to z wysoką dynamiką sprzedaży wyrobów przemysłu motoryzacyjnego. Polski import z tego kraju w analizowanym okresie import rósł przeciętnie w tempie 23% rocznie. W rezultacie nadwyżka w handlu z Ukrainą wzrosła w okresie tym czterokrotnie. W 2008 r. przekroczyła 4 mld USD.

Tablica 4

Polsko-ukraińska wymiana towarowa w latach 2004-2008

Wyszczególnienie	Strumienie	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Wartość (w mln USD)	eksport z Polski	1 523	2 023	2 588	3 968	5 513	6 443
	import do Polski	734	1 038	1 021	1 319	1 690	2 347
	saldo	789	985	1 567	2 649	3 823	4 096
Tempo wzrostu (w %)	eksport z Polski	33,1	32,8	27,9	53,3	38,9	16,9
	import do Polski	52,3	41,4	-1,6	29,2	28,1	38,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W wyniku wspomnianych zmian Ukraina stała się jednym z ważniejszych odbiorców polskich towarów (w latach 2004-2008 awans z pozycji 10 na 8 oraz wzrost udziału w polskim eksporcie ogółem z 2,7% do 3,8%) – tablica 5. Znaczenie Ukrainy w polskim imporcie jest znacznie mniejsze (21-23 pozycja wśród głównych partnerów handlowych, udział wahający się w przedziale 1-1,2%).

Tablica 5

Znaczenie Polski i Ukrainy w ich wzajemnych obrotach handlowych

Strumienie handlu	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Udział Ukrainy w polskim eksporcie ogółem	2,8	2,7	2,9	3,6	4,0	3,8
Udział Ukrainy w polskim imporcie ogółem	1,1	1,2	1,0	1,0	1,0	1,1
Udział Polski w eksporcie Ukrainy ogółem	3,3	3,0	3,0	3,5	3,3	3,5
Udział Polski w imporcie Ukrainy ogółem	3,5	3,4	3,9	4,7	4,8	5,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych WITS-Comtrade

Od 2000 r. w strukturze obrotów handlowych Polski z Ukrainą zaszły istotne zmiany (tablica 6). W eksporcie wzrósł udział maszyn i urządzeń oraz wyrobów przemysłu motoryzacyjnego kosztem towarów rolno-spożywczych¹⁶, chemicznych i wyrobów przemysłu lekkiego. W imporcie wzrósł udział metali nieszlachetnych oraz produktów rolno-żywnościowych (zwłaszcza roślin oleistych) kosztem produktów mineralnych. Udział tych ostatnich zmniejszył się w ciągu czterech lat o ponad 24 pkt proc. Jeszcze w 2004 r. udziały produktów mineralnych i towarów przemysłowych w polskim imporcie z Ukrainy były porównywalne – wynosiły po około 47%, natomiast w 2007 r. odpowiednio – 23% i 67%.

Tablica 6

Główne grupy towarów w handlu Polski z Ukrainą w latach 2000, 2003, 2004 i 2007 (w %)^a

Strumień handlu	Sekcje HS	Opis sekcji	2000	2003	2004	2007
Eksport	Ogółem		100,0	100,0	100,0	100,0
	XVII	Sprzęt transportowy	3,4	15,1	14,1	18,7
	XVI	Maszyny i urządzenia	10,8	12,5	16,3	17,6
	XV	Metale nieszlachetne	8,3	10,2	13,4	14,7
	VII	Tworzywa sztuczne	10,3	11,2	10,7	10,8
	VI	Produkty przemysłu chemicznego	11,1	9,4	9,5	7,1
	Pozostałe		56,1	41,6	36,0	31,1
Import	Ogółem		100,0	100,0	100,0	100,0
	XV	Metale nieszlachetne	20,6	20,9	26,6	37,5
	V	Produkty mineralne	56,0	53,0	47,2	22,8
	VI	Produkty przemysłu chemicznego	11,2	10,6	10,4	13,7
	IX	Drewno i artykuły z drewna	3,0	3,6	4,1	6,3
	XVI	Maszyny i urządzenia	1,5	2,2	2,3	4,3
	Pozostałe		7,7	9,7	9,4	15,4

^a Pięć najważniejszych sekcji towarowych HS w eksporcie i imporcie według stanu na 2007 r.

Źródło: jak w tablicy 5

Polski eksport do Ukrainy, w przeciwieństwie do importu, jest silnie zdyspersyfikowany. W 2007 r. obejmował on 5606 podpozycji (CN8), a import z Ukrainy – 1863, co stanowiło odpowiednio 56,1% i 18,6% wszystkich linii

¹⁶ W 2007 r. polski eksport do Ukrainy produktów pochodzenia roślinnego zwiększył się jednak ponad dwukrotnie, do czego – można przypuszczać – przyczyniła się znaczna obniżka ceł na towary rolne w 2005 r. Więcej na ten temat wzajemnej struktury obrotów patrz M. Błaszczuk, *Wymiana towarowa między Polską a Ukrainą*, [w:] Raport OSW, op. cit., s. 32-33.

taryfowych taryfy celnej UE. Wyższa koncentracja w imporcie wynika ze znacznie mniejszych rozmiarów importu niż eksportu i dominacji wyrobów metalurgicznych. O małym zróżnicowaniu przywozu świadczy także, że w 2007 r. na 50 głównych pozycji w imporcie z Ukrainy do Polski przypadało blisko 74% wartości polskiego importu z tego kraju ogółem. Odsetek ten dla eksportu wynosił ponad 43%. Wysoki stopień koncentracji jest cechą strukturalną ukraińskiego eksportu. Wskazywał na to Brenton w studium wykonalności z 1999 r. Na przykładzie handlu z Polską widać, że Ukrainie nie udało się dotychczas zdwersyfikować struktury handlu. Gospodarka ukraińska nadal uzależniona jest od kilku surowcochłonnych gałęzi.

Podsumowując, w ciągu ostatnich pięciu lat nastąpiła zauważalna, jakościowa zmiana struktury polskiego eksportu (wzrost udziału towarów elektrotechnicznych kosztem towarów niżej przetworzonych). Import, mimo znacznych zmian w strukturze, utrzymał charakter surowcowo-zaopatrzeniowy. Cechami charakterystycznymi handlu Polski z Ukrainą są przewaga handlu międzygałęziowego nad wewnątrzgałęziowym i asymetria obrotów.

Poziom ochrony celnej w imporcie Ukrainy i Polski

W handlu towarami między UE (Polską) i Ukrainą, zgodnie z układem PCA, obowiązuje klauzula najwyższego uprzywilejowania (KNU). W praktyce Ukraina korzysta z jednostronnych wspólnotowych preferencji celnych GSP (*Generalised System of Preferences*), a więc ukraiński eksport do Polski odbywa się na warunkach bardziej korzystnych niż przewidziano w PCA¹⁷. Znaczenie unijnych koncesji zmniejsza ogólnie niski poziom ceł w UE na towary przemysłowe i niewielka marża preferencji GSP dla towarów wrażliwych¹⁸.

Średni efektywny poziom ochrony celnej na Ukrainie jest znacznie wyższy niż w Polsce (tablica 7). W 2006 r. średnia ukraińska stawka celna ważona importem z Polski wynosiła 5,2%, natomiast średnia unijna stawka celna ważona polskim importem z Ukrainy – 0,57%. W obu przypadkach większe obciążenia celne stosowane były wobec importu towarów rolno-żywnościowych niż importu przemysłowego. Zwraca uwagę, że obciążenie cłem polskiego importu z Ukrainy jest przeciętnie znacznie niższe niż importu unijnego z tego kraju (średnie stawki celne ważne – tablica 7), co wynika z różnic w strukturze importu.

¹⁷ W 2007 r. z preferencji GSP skorzystało 74% ukraińskiego eksportu do UE kwalifikowanego do unijnych koncesji. Komisja Europejska, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/ukraine/index_en.htm

¹⁸ Por. E. Kaliszuk et al., *Analiza konsekwencji członkostwa dla wymiany handlowej*, [w:] *Polska w Unii Europejskiej – doświadczenia pierwszego roku członkostwa*, UKIE, Warszawa 2005, s. 207.

Tablica 7

Średnie efektywne stawki celne (bez zawieszzeń) stosowane w imporcie Ukrainy i UE w 2006 r.

Wyszczególnienie	Średnie stawki UE (PL) stosowane w imporcie z Ukrainy			Średnie stawki Ukrainy stosowane w imporcie z Polski	
	stawki arytmetyczne UE	stawki ważone		stawki arytmetyczne	stawki ważone ^c
		UE ^a	PL ^b		
Towary przemysłowe (HS28-HS97)	1,59	1,57	0,46	4,84	4,99
Towary rolne (HS1-HS24)	3,04	2,49	2,65	8,54	8,00
Towary mineralne (HS25-HS27)	0,45	0,04	0,00	0,00	0,00
Ogółem	1,72	1,62	0,57	5,14	5,18

^a Stawki ważone importem UE z Ukrainy w 2005 r., ^b Stawki ważone polskim importem z Ukrainy w 2006 r., ^c Stawki ważone importem Ukrainy z Polski w 2006 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych WITS-Comtrade i WITS-Trains

Znaczna część obrotów handlowych między obu krajami (przeważająca w przypadku polskiego importu) odbywa się po zerowych stawkach KNU (w taryfie celnej Ukrainy 31% linii taryfowych, we wspólnej taryfie celnej UE – 26%). Zerowym stawkom podlega w UE m.in. przywóz produktów mineralnych. W 2006 r. udział importu bezcłowego (bez zawieszzeń) w polskim imporcie z Ukrainy ogółem wyniósł 81,5%. Udział bezcłowego importu w ukraińskim imporcie z Polski ogółem, według danych ukraińskich, wyniósł niecałe 30%; a według lustrzanych danych polskich (polski eksport do Ukrainy) – 22%¹⁹.

Cła i ograniczenia w wywozie na Ukrainie

Do czasu przystąpienia do WTO Ukraina stosowała na szeroką skalę restrykcje w wywozie surowców (zakazy, kontyngenty, cła wywozowe, utrudnienia w zwrocie podatku VAT od eksportu). Strategia „zatrzymania surowców w domu” (*keep goods at home*) miała zapobiec deindustrializacji Ukrainy i stworzeniu z niej zaplecza surowcowego dla krajów zachodnich oraz zapewnić tanie surowce dla rozwijanej krajowej produkcji dóbr wyżej przetworzonych²⁰. Cła wywozowe obniżały bowiem rentowność sprzedaży eksportowej i tym samym umożliwiały utrzymywanie relatywnie niskich cen tych towarów na rynku krajowym. W związku z akcesją do WTO, Ukraina musiała znieść ograniczenia ilościowe (zboża) lub zastąpić je stopniowo obniżanymi cłami wywozowymi (żłom metali nieżelaznych). Zobowiązała się również do redukcji (ale nie do całkowitego zniesienia) ceł wywozowych na nasiona roślin oleistych, bydło żywe, skóry zwierząt i żłom żelazny.

¹⁹ Obliczenia własne na podstawie bazy danych WITS-Comtrade i WITS-Trains.

²⁰ FAO Investment Centre, *UKRAINE: Review of the Sunflower Oil Sector: 2004 Update and Mid-Term Strategy*, „Report Series” No. 10 – August 2005.

Stosowanie granicznych środków pozataryfowych przez UE i Ukrainę

Działania ochronne UE wobec ukraińskiego importu koncentrowały się w przeszłości i koncentrują się nadal na towarach metalurgicznych i chemicznych. Unia uzasadniała ich stosowanie koniecznością zapewnienia przemysłowi Wspólnoty równych warunków konkurencji, podkreślając, że konkurencyjność cenowa towarów ukraińskich na unijnym rynku wynika w dużym stopniu z przewag sztucznych (zaniżone ceny energii, dotacje do produkcji, interwencja państwa w ustalaniu cen eksportowych, wyłączenie niektórych firm z procedury upadłościowej). Między innymi z tych powodów do grudnia 2005 r. Unia nie traktowała Ukrainy jako gospodarki rynkowej. Rzutowało to na wysokość ceł antidumpingowych nakładanych na towary ukraińskie (badając domniemany dumping Komisja Europejska porównywała ceny eksportowe ukraińskich towarów z cenami krajowymi rynku referencyjnego, np. USA).

W latach 2000-2009 (I-VI) Unia wszczęła wobec Ukrainy siedem nowych postępowań, z czego dwa umorzono. Na koniec czerwca 2009 r. w imporcie do UE obowiązywały cła antidumpingowe na sześć towarów z Ukrainy (roztwór saletrzano-mocznikowy, saletrę amonową, stalowe liny i kable, rury zgrzewane i rury bez szwu z żeliwa lub stali oraz deski do prasowania). Unijne środki antidumpingowe dotyczą ok. 2,5-3% ukraińskiego eksportu do UE²¹. Odsetek ten jest więc wyraźnie wyższy od odsetka unijnego importu objętego środkami antidumpingowymi w imporcie zewnętrznym (0,3-0,6%)²². Dobrym miernikiem „obciążenia” Ukrainy unijnymi środkami antidumpingowymi jest relacja jej udziału we wszystkich środkach antidumpingowych stosowanych w danym roku przez UE (w 2007 r. 5,5%) do udziału w imporcie zewnętrznym UE (0,87%). W 2007 r. wskaźnik ten wynosił 6,3 (dla porównania – dla Polski wskaźnik ten w okresie stowarzyszeniowym nie przekroczył 2,6). Ukraińscy eksporterzy uważają cła antidumpingowe za istotną barierę w dostępie do unijnego rynku (zwłaszcza rur z żelaza i stali, żelazostopów i nawozów azotowych). Obowiązują one zazwyczaj przez wiele lat i są na ogół znacznie wyższe niż cła konwencyjne. Zmuszały one niejednokrotnie ukraińskich eksporterów do szukania nowych rynków zbytu, np. w krajach azjatyckich lub do wysyłki towarów przez kraje trzecie²³. Uciążliwość procedur antidumpingowych wzrosła po rozszerzeniu UE o nowe państwa EŚW – tradycyjnych odbiorców ukraińskich towarów. Polityka antidumpingowa UE, zdaniem władz ukraińskich, zniekształca strumienie handlu (*trade deflection*). Jej beneficjentami są kraje trzecie, głównie Rosja²⁴ i Chiny.

²¹ Por. Wystąpienie ukraińskiego ambasadora przy UE, R. Szpeka w Parlamencie Europejskim 8 maja 2007 r. www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/en/news/detail/4915.htm

²² Por. roczne sprawozdania antidumpingowe Komisji Europejskiej dla Rady i Parlamentu Europejskiego.

²³ Eksport stalowych lin i kabli *via* Mołdawia (tzw. obchodzenie cła) spowodował, że UE rozszerzyła cła antidumpingowe na liny i kable pochodzące z Mołdawii.

²⁴ Gdy w lipcu 2004 r. UE zawiesiła cło antidumpingowe na rosyjskie rury z żelaza i stali, a utrzymała na ukraińskie, Ukraina rozważała możliwość zastosowania środków odwetowych. Ukraińska ustawa o zagranicznej działalności gospodarczej dopuszcza stosowanie proporcjo-

Niezależnie od działań liberalizacyjnych (jednostronne obniżanie stawek celnych w ramach przygotowań do członkostwa w WTO, eliminacja ceł w ramach SWH z krajami obszaru WNP), Ukraina chętnie stosuje środki ochrony handlu (zwłaszcza przed nadmiernym importem, w mniejszym stopniu cła antydumpingowe). Wykorzystuje je najczęściej jako środek odwetowy w sporach handlowych (głównie z Rosją) lub narzędzie polityki przemysłowej, głównie dla ochrony przemysłu metalurgicznego, motoryzacyjnego i nawozowego oraz nowych branż (m.in. w przemyśle spożywczym i meblarskim). Wiele postępowań ochronnych dotyczyło polskich towarów (m.in.: żarówki, strzykawki, kawa rozpuszczalna, soda kaustyczna, łożyska, płyty drewnopochodne, papa i rury bez szwu).

Skutki handlowe SWH UE-Ukraina dla Polski

Zgodnie z teorią międzynarodowej integracji gospodarczej w przypadku utworzenia strefy wolnego handlu ujawniają się efekt kreacji i efekt przesunięcia. Są to efekty statyczne. W dłuższym okresie, w wyniku procesów integracyjnych, mogą ujawnić się również efekty dynamiczne SWH: korzyści skali produkcji, wzrost presji konkurencyjnej na rynku, postęp techniczny, zwiększenie efektywności menedżerskiej, kreacja i przesunięcie strumieni inwestycji²⁵. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) mogą mieć charakter inwestycji bezpośrednio substytuujących import (ofensywnych lub defensywnych), inwestycji reorganizujących i racjonalizujących²⁶. Zgodnie z paradygmatem Dunninga²⁷, proces integracji stwarza i wzmacnia atrakcyjność lokalizacyjną integrującego się obszaru (przewagi lokalizacyjne). W pracy analizujemy przede wszystkim

---

nalnych środków odwetowych wobec dyskryminacyjnych działań partnerów zagranicznych. Ukraina stosowała takie retorsje wobec Rosji w 2002 r. (kontyngenty na samochody) za ustanowienie limitów w imporcie ukraińskich rur. Por. A. Honcharuk, *Ukraine for Europe: politics, pipe, economics...*, „Zerkalo Nedeli” 24(603)24, 30.6.2006. W lutym 2005 r. UE wyrównała jednak warunki konkurencji, zawieszając cła antydumpingowe na rury z Ukrainy (Decyzja Komisji z 16.02.2005 częściowo zawieszająca ostateczne cła antydumpingowe nałożone rozporządzeniem (WE) nr 258/2005).

- ²⁵ Zjawisko kreacji i przesunięcia inwestycji zostały przeanalizowane bliżej przez F. Machlupa, w literaturze polskiej szerzej na ten temat zob. Misala [2002], *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, SGH, Warszawa, s. 358-359.
- ²⁶ Podział na ofensywne i defensywne inwestycje substytuujące import oraz na inwestycje reorganizujące i racjonalizujące wg Yannopoulou [1990], *Foreign Direct Investment and European Integration. The Evidence from the Formative Years of the European Community*, cytowany przez: J. Witkowską (2003), *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski w perspektywie rozszerzenia Unii Europejskiej*, [w:] „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce”, red. W. Karaszewski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 44-46.
- ²⁷ Paradygmat Dunninga, zwany też paradygmatem OLI (*ownership, location, internalization*), uważa się za teorię BIZ. Zakłada on, że inwestycja zagraniczna zostanie podjęta, gdy wystąpią trzy grupy czynników: przewagi własnościowe, lokalizacyjne i przewagi transakcji wewnętrznych dokonywanych wewnątrz międzynarodowej struktury powiązanych kapitałowo przedsiębiorstw nad transakcjami zewnętrznymi z przedsiębiorstwami spoza struktury, por. [Ulatowska, 2003], *Stymulanty i destymulanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, [w:] „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce”, op. cit., s. 56-57.

skutki statyczne utworzenia SWH UE-Ukraina: efekty kreacji i przesunięcia (podstawy teoretyczne, metodę pomiaru i założenia przyjęte do obliczeń można znaleźć w raporcie OSW) oraz zmiany w środkach ochrony handlu. Skutki dynamiczne wiążemy głównie z rozwojem handlu korporacyjnego.

Efekt kreacji i przesunięcia handlu²⁸

Efekt kreacji

Efekt kreacji w handlu Polski z Ukrainą po utworzeniu SWH UE-Ukraina będzie sumą efektu kreacji w imporcie z Ukrainy oraz efektu kreacji w eksporcie Polski do Ukrainy. W relacji do wielkości handlu, efekt ten będzie zdecydowanie większy w eksporcie do Ukrainy (7,1% eksportu Polski w 2006 r.) niż w imporcie z Ukrainy (0,8% importu Polski w 2006 r.) – por. tablica 8²⁹.

Tablica 8

Efekt kreacji w handlu wzajemnym Polska-Ukraina po utworzeniu SWH UE-Ukraina

Strumienie handlu	Towary	$\eta = -1$		$\eta = -1,5$		Wartość importu w 2006 r.
		mln USD	w % importu ogółem	mln USD	w % importu ogółem	mln USD
Polski import z Ukrainy	ogółem	7,2	0,55	10,8	0,82	1 319
	rolne	3,3	2,48	4,9	3,71	132
	przemysłowe	3,9	0,33	5,9	0,50	1 186
Polski eksport do Ukrainy	ogółem	186,4	4,70	279,6	7,05	3 968
	rolne	16,2	7,36	24,3	11,04	220
	przemysłowe	170,2	4,54	255,3	6,81	3 748

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych polskich o handlu zagranicznym z bazy WITS-Comtrade oraz stawek celnych z bazy WITS-Trains

Źródłem tego zróżnicowania jest wyjściowy (przyjęty do symulacji) poziom stawek celnych, przeciętnie zdecydowanie wyższy w ukraińskim imporcie z Polski niż w polskim imporcie z Ukrainy. Różnice w poziomie stawek celnych objaśniają również stosunkowo większe znaczenie efektu kreacji w handlu rolnym (w relacji do wielkości handlu). Łącznie, efekt kreacji w handlu Polski z Ukrainą może wynieść ponad 290 mln USD, czyli 5,5% wzajemnych obrotów handlowych (eksport + import) z 2006 r. W polskim imporcie z Ukrainy blisko 50% wartości efektu kreacji będzie skupione w czterech działach, wśród których znajdują się: owoce, chemikalia organiczne, tłuszcze i oleje pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego oraz aluminium i artykuły z aluminium. W przypadku

²⁸ Tabele z obliczeniami efektu kreacji i przesunięcia według działów HS dostępne w raporcie OSW, op. cit.

²⁹ Interpretacja wyników według wariantu z wyższym wskaźnikiem cenowej elastyczności popytu na import ($\eta = -1,5$) uważanym za bardziej pasujący do warunków polskich.

aluminium efekt kreacji może być w praktyce znacznie mniejszy, ponieważ w 2007 r. cło na ten towar w UE zostało zawieszono. Z kolei większego efektu można będzie się spodziewać w przypadku żelaza i stali z Ukrainy ze względu na zniesienie przez UE w 2008 r. kontyngentów ilościowych w przywozie z tego kraju (cło na prawie wszystkie pozycje w tej grupie wynosi 0%). Efekt ten nie został uwzględniony, ponieważ przyjęty model z założenia nie uwzględnia skutków zniesienia ograniczeń ilościowych. W relacji do wartości importu, efekt kreacji będzie niezwykle silny w przypadku wyrobów tytoniowych (do 51% wartości importu z 2006 r.).

Z kolei, w polskim eksporcie do Ukrainy (importie Ukrainy z Polski) efekt kreacji będzie silnie skoncentrowany w trzech działach, odpowiedzialnych za blisko połowę wartości tego efektu (pojazdy nieszynowe; maszyny i urządzenia oraz tworzywa sztuczne). W niektórych działach, głównie obejmujących produkty rolne, wartość efektu kreacji w wartości eksportu danego działu osiągnie bądź nawet przekroczy 20%. Wśród nich znajdują się: produkty zbożowe, przetwory z warzyw i owoców oraz świeże warzywa. Relatywnie wysokie znaczenie efektu kreacji dla wspomnianych działów stwarza szansę dynamicznego rozwoju eksportu po utworzeniu SWH UE-Ukraina.

Efekt przesunięcia

Łączny efekt przesunięcia polskiego importu na rzecz Ukrainy kosztem UE-25, Rosji i Białorusi wyniesie zaledwie 9 mln USD, czyli 0,7% polskiego importu z Ukrainy (tablica 10). Niewielkie znaczenie efektu przesunięcia w polskim imporcie z Ukrainy wynika z tego, iż w 2006 r. wszystkie trzy kraje obszaru WNP – Ukraina, Białoruś i Rosja były beneficjentami preferencji celnych GSP, a ponadto unijne stawki celne KNU były stosunkowo niskie, zaś udział importu bezcłowego wysoki, zwłaszcza z Rosji. Po zniesieniu ceł dla importerów ukraińskich niektóre polskie towary staną się relatywnie tańsze niż rosyjskie lub białoruskie. Wzrost popytu na polskie towary przełoży się na wzrost eksportu Polski na Ukrainę. Efekt przesunięcia ukraińskiego importu z rynku rosyjskiego i białoruskiego na rynek polski (w wyniku zniesienia przez Ukrainę ceł) przekroczy 102 mln USD, czyli 2,6% polskiego eksportu do Ukrainy w 2006 r.

Analiza efektu przesunięcia w handlu Polska-Ukraina na poziomie działów wykazała silne skoncentrowanie efektu przesunięcia na 2-3 działach. Efekt przesunięcia w polskim imporcie z państw UE-25 i Rosji (na korzyść Ukrainy) wystąpi najsilniej w aluminium i artykułach z aluminium, a w imporcie z Białorusi – w owocach. W przypadku aluminium oszacowane wartości efektu przesunięcia – podobnie jak efektu kreacji – mogą być znacznie niższe z powodu nieuwzględnienia w symulacji zawieszenia cła na aluminium. Utworzenie SWH UE-Ukraina spowoduje relatywnie wysoki efekt przesunięcia w imporcie wyrobów tytoniowych z UE-25 na korzyść importu z Ukrainy (efekt przesunięcia rzędu ponad 78% wartości importu tego działu z Ukrainy w 2006 r.). Z kolei efekt przesunięcia w ukraińskim imporcie z Rosji i Białorusi (na korzyść Polski) będzie największy w następujących grupach towarów: pojazdy nieszynowe; maszyny i urządzenia mechaniczne oraz maszyny i urządzenia elektryczne.

W tych grupach zatem można się spodziewać po powstaniu SWH UE-Ukraina wzrostu polskiego eksportu na Ukrainę.

Tablica 10

Efekt przesunięcia w handlu Polska-Ukraina po utworzeniu SWH UE-Ukraina

Wartość efektu przesunięcia polskiego importu z wybranych państw na korzyść Ukrainy								
	UE-25		Rosja		Białoruś		Ogółem	
	tys. USD	w %	tys. USD	w %	tys. USD	w %	tys. USD	w %
Ogółem	5 833	0,44	2 201	0,17	1 032	0,08	9 066	0,69
rolne	1 961	1,48	230	0,17	589	0,45	2 780	2,10
przemysłowe	3 872	0,33	1 970	0,17	443	0,04	6 285	0,54
Wartość efektu przesunięcia ukraińskiego importu z wybranych państw na korzyść Polski								
	UE-25		Rosja		Białoruś		Ogółem	
	tys. USD	w %	tys. USD	W %	tys. USD	w %	tys. USD	w %
Ogółem	*		83 002	2,09	19 952	0,5	102 954	2,59
rolne			6 171	2,8	905	0,41	7 076	3,21
przemysłowe			76 831	2,05	19 046	0,51	95 877	2,56

Źródło: jak w tablicy 9

Łącznie efekty handlowe (efekt kreacji i przesunięcia) związane z utworzeniem SWH UE-Ukrainą wyniosą maksymalnie: w eksporcie Polski na Ukrainę – 382,6 mln USD (9,64% wartości polskiego eksportu na rynek ukraiński w 2006 r.), a w imporcie Polski z Ukrainy – 19,9 mln USD (1,51% wartości polskiego importu z Ukrainy w 2006 r.).

Analizując efekty kreacji i przesunięcia na podstawie wyników aplikacji SMART należy mieć na uwadze ograniczenia wynikające z zastosowanej metody obliczeń. Przy założeniu stałej wielkości cenowej elastyczności popytu na import i stałej wielkości elastyczności substytucji importu między dwoma krajami na rynku polskim/ukraińskim oraz przyjęciu wartości importu z 2006 r., jedyną zmienną, od której uzależnione są wyniki symulacji jest stopień redukcji stawek celnych w handlu UE(Polska)-Ukraina. Oszacowany przy takich założeniach przyrost PKB Polski z tytułu zmiany stawek celnych byłby minimalny (0,035%)³⁰.

Biorąc pod uwagę znaczny wzrost obrotów handlowych Polski i Ukrainy w latach 2007-2008, warto oszacować efekty handlowe utworzenia SWH UE-Ukraina, uwzględniające poziom obrotów z 2008 r. (ze względu na brak danych ostatecznych dla tego roku w momencie wykonywania analizy założyli-

³⁰ Obliczono według wzoru: $\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{E}{Y} \cdot \frac{\Delta E}{E} - \frac{M}{Y} \cdot \frac{\Delta M}{M}$, gdzie ΔY – przyrost PKB w wyniku efektów handlowych, Y – wartość PKB, $\frac{E}{Y}$ – relacja eksportu do PKB, ΔE – suma efektów kreacji i przesunięcia w eksporcie Polski na Ukrainę, E – wartość eksportu, $\frac{M}{Y}$ – relacja importu do PKB, ΔM – suma efektów kreacji i przesunięcia w imporcie Polski z Ukrainy, M – wartość importu; dane o wartości handlu i PKB z 2006 r.

śmy niezmienioną strukturę obrotów handlowych obu krajów). Tak oszacowane łączne efekty handlowe będą większe niż obliczone dla 2006 r. W polskim eksporcie do Ukrainy mogą wzrosnąć one maksymalnie do 636 mln USD, czyli 9,8% wartości polskiego eksportu na rynek ukraiński w 2008 r., a w imporcie z Ukrainy do 35 mln USD, czyli 1,5% wartości polskiego importu z Ukrainy w 2008 r.

Rozwój handlu, a szerzej współpracy gospodarczej Rosji i Ukrainy, będzie zależał w dużym stopniu od wykształcenia się zintegrowanych struktur gospodarczych (obecnie przeważa handel międzygałęziowy), czemu będą sprzyjać rosyjskie inwestycje na Ukrainie.

Zniesienie ukraińskich restrykcji w wywozie

Z chwilą wejścia w życie porozumienia o SWH UE-Ukraina – zgodnie z porozumieniem wynegocjowanym przez UE podczas negocjacji akcesyjnych Ukrainy do WTO – Ukraina ma znieść wszelkie cła w eksporcie towarów do UE³¹. Prawdopodobnym skutkiem będzie podrożenie ukraińskich towarów objętych wcześniej tymi środkami. Popyt zagraniczny na nie jest bardzo wysoki i niezaspokojony, jak można sądzić z nacisków Komisji Europejskiej na liberalizację ukraińskiego eksportu. Zniesienie ceł wywozowych zachęci do wzrostu sprzedaży na eksport, co – przy niskiej elastyczności podaży surowców – może przełożyć się na wzrost cen. Dopiero w dłuższym okresie (w większości przypadków) powinny zadziałać efekty dostosowawcze skutkujące wzrostem podaży.

Wpływ SWH UE-Ukraina na stosowanie granicznych środków pozataryfowych

Porozumienia WTO w sprawie środków protekcjonizmu uwarunkowanego (środki antydumpingowe, antysubsydyjne i ochronne) nie odnoszą się do regionalnych porozumień integracyjnych. W praktyce, w strefach wolnego handlu z udziałem członków WTO kwestie te traktowane są bardzo różnie: 1) rezygnacja całkowita lub częściowa ze stosowania środków, 2) stosowanie ich zgodnie z zasadami WTO, 3) przyjęcie ostrzejszych kryteriów niż w WTO). Najczęściej stosowany jest wariant drugi. Takie podejście dominuje również w strefach wolnego handlu z udziałem UE (wyjątkiem jest Europejski Obszar Gospodarczy³²). Biorąc pod uwagę ten fakt, a także dotychczasową intensywność stosowania środków ochronnych w handlu między UE i Ukrainą oraz powołanie przez negocjatorów specjalnego Komitetu ds. Środków Ochrony Handlu, można założyć, że

³¹ Por. Decyzja Rady z 17.03.2008 w sprawie zawarcia Porozumienia w formie wymiany listów pomiędzy Wspólnotą Europejską a Ukrainą odnośnie do należności celnych wywozowych – Porozumienie w formie wymiany listów pomiędzy Wspólnotą Europejską i Ukrainą odnośnie do należności celnych wywozowych, Dz Urz UE L 106, 16.04.2008.

³² Układ o EOG nie przewiduje stosowania środków antydumpingowych i antysubsydyjnych w handlu wzajemnym towarami przemysłowymi (Unia i kraje EFTA mogą stosować takie środki wobec siebie w handlu artykułami rolnymi i rybami). Strony nie zrezygnowały jednak ze stosowania środków przeciw nadmiernemu importowi w handlu między UE a krajami EFTA.

rozwiązanie takie zostanie przyjęte również w SWH UE-Ukraina. Oznaczałoby to, że przyszłe zasady ochrony przed nieuczciwą konkurencją nie zmienią się w stosunku do układu PCA (na mocy art. 17 stosowanie środków antydumpingowych i wyrównawczych musi być zgodne z zasadami GATT). Zmieniają się natomiast zasady ochrony przed nadmiernym przywozem (faktycznie zmieniły się już z dniem akcesji Ukrainy do WTO). Ogólna klauzula ochronna w PCA (art. 18) nie gwarantowała traktowania zgodnego z zasadami GATT³³.

Powstaje pytanie, czy liberalizacja handlu w ramach SWH wpłynie na wzrost zainteresowania stron środkami protekcjonizmu uwarunkowanego i w konsekwencji na strumienie handlu Polska-Ukraina? Ogólnie na politykę antydumpingową UE (stosowanie środków ochrony handlu należy do wyłącznych kompetencji UE, państwa członkowskie nie mogą prowadzić autonomicznej polityki handlowej) i Ukrainy będzie miała wpływ sytuacja na światowych rynkach towarowych (m.in. popyt i podaż na rynku stali i nawozów w gospodarkach wschodzących), a także ceny energii i koszty transportu. W przypadku UE czynnikami sprzyjającymi działaniom antydumpingowym wobec Ukrainy mogą być:

- 1) zniesienie przez UE kontyngentów ograniczających ukraiński eksport wyrobów z żelaza i stali na rynek unijny,
- 2) zniesienie systemu cen minimalnych (indykatorynych), które miały m.in. zapobiegać oskarżaniu ukraińskich eksporterów o stosowanie cen dumpingowych (m.in. w eksporcie żelazostopów oraz mocznika i amoniaku), co może doprowadzić do spadku cen towarów eksportowanych przez Ukrainę,
- 3) proeksportowy charakter produkcji towarów będących najczęściej obiektem postępowań antydumpingowych,
- 4) konieczność zdobycia przez przemysł ukraiński środków na sfinansowanie inwestycji energooszczędnych i proekologicznych, w tym na likwidację przestarzałych urządzeń.

Wspomniane czynniki nie mają bezpośredniego związku z utworzeniem SWH (zniesienie kontyngentów i cen minimalnych w eksporcie jest skutkiem przystąpienia Ukrainy do WTO), więc ich wpływ na ceny towarów ukraińskich może ujawnić się już wcześniej.

Oslabiająco na działalności antydumpingowej UE wobec Ukrainy będą wpływać: 1) względy polityczne³⁴, 2) wysoki popyt w nowych państwach członkowskich na stal (osłabiony przejściowo przez kryzys gospodarczy), 3) stopniowy wzrost cen eksportowanych towarów na Ukrainie m.in. w wyniku urealnienia cen energii, ograniczenia państwowych dotacji i zniesienia ceł wywozowych, 4) wzrost konkurencyjności unijnego przemysłu (np. obniżenie kosztów produkcji nawozów azotowych w wyniku gazyfikacji węgla), 5) wzrost gospodarczy na Ukrainie, zwiększający popyt krajowy na towary ukraińskie.

³³ Por. treść *Wspólnej deklaracji w sprawie art. 18*.

³⁴ Od początku 2007 r. do połowy 2009 r. UE wszczęła zaledwie jedno nowe postępowanie (wyroby stalowe), a dwa umorzyła oraz wspiera restrukturyzację ukraińskiego przemysłu metalurgicznego w ramach programu TACIS.

Na Ukrainie, następstwem całkowitego otwarcia rynku w ramach SWH UE-Ukraina, może być wzmożenie nacisków na ustanowienie środków ochronnych przed konkurencyjnym importem, często z Polski, ze względu na bliskość geograficzną i znaczną substytucyjność rozwijanej produkcji. „Wrażliwość” na konkurencję zagraniczną znajdzie zapewne odbicie w harmonogramie liberalizacji, a dynamiczne efekty alokacyjne SWH powinny wpłynąć pozytywnie na poprawę międzynarodowej konkurencyjności ukraińskich towarów i zmniejszyć presję ukraińskich producentów na podejmowanie działań protekcyjnych.

Niewykluczone jest jednak, że w niektórych przypadkach zagraniczni inwestorzy będą uzależniali swe zaangażowanie od ustanowienia środków chroniących rynek ukraiński np. przed importem z Chin (może to dotknąć polskich eksporterów, bo środki ochronne typu *safeguard* stosowane są na zasadzie *erga omnes*). Podobne zachowania obserwowano w Polsce w okresie stowarzyszenia z WE (w przemyśle motoryzacyjnym, spożywczym i telekomunikacyjnym). Badania empiryczne wykazują, że istnieje związek między poziomem protekcji granicznej a inwestycjami (*tariff jumping FDI*)³⁵. Może to stanowić argument za wydłużeniem okresu liberalizacji i/lub stosowaniem środków protekcyjizmu uwarunkowanego.

Z punktu widzenia polskich producentów możliwość stosowania środków ochronnych w SWH UE-Ukraina może mieć *per saldo* korzystny charakter. Polska produkuje i eksportuje towary, które w przywozie z Ukrainy objęte są unijnymi cłami antydumpingowymi³⁶. Dlatego polscy producenci przyjęli z zadowoleniem rozszerzenie na Polskę unijnych ceł antydumpingowych na towary ukraińskie. Stosowanie podobnych środków przez Ukrainę wobec polskiego eksportu będzie pogarszało pozycję polskich firm na ukraińskim rynku w stosunku do konkurentów ukraińskich i z innych krajów. Z kolei cła antydumpingowe nakładane przez Ukrainę na towary pochodzące z innych państw UE (o ile nie wobec UE jako całości) poprawiałyby względnie konkurencyjność polskich towarów na tym rynku.

Oprócz klauzul dwustronnych, można przypuszczać, że w porozumieniu o wolnym handlu UE-Ukraina znajdzie się tzw. klauzula restrukturyzacyjna, zamieszczana w układach europejskich i innych porozumieniach UE o wolnym handlu. Pozwalała ona słabszemu partnerowi nałożyć na określonych zasadach dodatkowe cło na towary, których import został wcześniej zliberalizowany dla ochrony: nowo powstających gałęzi przemysłu, niektórych sektorów podlegających restrukturyzacji lub napotykających poważne trudności³⁷. Układ PCA (załącznik II) przewidywał możliwość stosowania do końca 1998 r. środków

³⁵ Zob. np. Brainard [1997], *An Empirical Assessment of the Proximity-Concentration Trade-off Between Multinational Sales and Trade*, „American Economic Review” 87(4), s. 520-544.

³⁶ W okresie stowarzyszeniowym wiele z tych ceł obowiązywało także wobec polskich towarów (nawozy mineralne, rury bez szwu i zgrzewane, węgiel krzemowy, liny i kable). Przed wejściem do UE Polska także stosowała środki ochronne przed nadmiernym importem nawozów azotowych z Ukrainy.

³⁷ We wcześniejszych umowach handlowych WE (np. z Turcją, Cyprzem, Grecją i Maltą) klauzula restrukturyzacyjna mogła być stosowana tylko do ochrony nowych gałęzi przemysłu.

ochronnych dla ochrony przemysłu „raczkującego” lub przemysłu napotykanego poważne problemy społeczne.

Tradycyjnie w umowach o wolnym handlu zamieszcza się klauzule umożliwiające stosowanie zakazów i ograniczeń handlu w wyjątkowych sytuacjach. Postanowienie takie znajduje się również w układzie PCA (art. 20) i z pewnością znajdzie się w nowej umowie. Ukraina, podobnie jak i państwa członkowskie UE, będzie więc mogła nadal wprowadzać zakazy przywozu towarów z powodów pozaekonomicznych, np. dla ochrony życia lub zdrowia ludności i zwierząt (zakaz taki Ukraina ustanowiła wobec polskiego mięsa w 2006 r.). Zakazy te nie będą mogły jednak stanowić arbitralnego ograniczenia handlu. Niezgodność z postanowieniami WTO będzie stanowić podstawę wszczęcia postępowania arbitrażowego na forum tej organizacji. Problemem dla Polski jest jednak to, że stroną uprawnioną do złożenia takiej skargi jest Wspólnota Europejska, co oznacza dłuższą procedurę i konieczność uzyskania poparcia innych państw członkowskich.

Reasumując, powstanie SWH nie oznacza, że znikną wszelkie bariery graniczne. W ściśle określonych sytuacjach obie strony nadal będą mogły stosować środki ochronne.

Efekty dynamiczne – wpływ na rozwój handlu korporacyjnego

Zniesienie barier rozwoju wymiany towarowej w wyniku utworzenia SWH UE-Ukraina powinno sprzyjać napływowi inwestycji. Można oczekiwać, że w wielu przypadkach będą to inwestycje wertykalne, których efektem będzie rozwój handlu wewnątrz korporacyjnego, tak jak to ma miejsce w stosunkach Polski z krajami Europy Środkowej i z Niemcami. Będzie temu sprzyjać bliskość geograficzna obu krajów i relatywnie tania, biorąc pod uwagę kwalifikacje, siła robocza. Rozwój ten może następować jako efekt inwestycji firm polskich i ukraińskich lub – w większym stopniu – korporacji ponadnarodowych. Korzyści z handlu korporacyjnego to m.in.: obniżenie kosztów produkcji dzięki efektom skali, stabilność warunków wymiany handlowej, zmniejszenie ryzyka kursowego, przenoszenie *know-how* i nowych technologii. Przykładem może być Fabryka Samochodów Osobowych w Warszawie przejęta przez ukraiński koncern samochodowy AvtoZAZ³⁸. Rozwój handlu wewnątrz korporacyjnego będzie sprzyjał rozwojowi wymiany wewnątrzgałęziowej. W Polsce – według obliczeń autorów – w latach 1996-2006 intensywność handlu wewnątrzgałęziowego z UE-15, mierzona wskaźnikami prostym i skorygowanym Grubela-Lloyda (drugi wskaźnik w nawiasie) zwiększyła się z 31,4% (38,5%) do 49,6% (50,2%). Dla porównania, w 2006 r. intensywność handlu wewnątrzgałęziowego Ukrainy z UE-15 wyniosła 12,3% (15,8%)³⁹.

³⁸ Por. Ministerstwo Gospodarki, *Współpraca gospodarcza Polski z krajami WNP, w tym szczególnie z Rosją, Ukrainą i Białorusią*, Warszawa, sierpień 2007 r.

³⁹ Obliczenia na poziomie czterocyfrowej klasyfikacji HS, zagregowane następnie do poziomu wymiany handlowej ogółem.

Podsumowanie – koszty i korzyści pogłębionej SWH UE-Ukraina

Przeprowadzona analiza z użyciem aplikacji WITS-SMART wykazała, że zniesienie ceł w efekcie utworzenia strefy wolnego handlu między UE i Ukrainą miałyby minimalny wpływ na PKB Polski (0,04%). Natomiast korzystnie ono wpłynie na wzrost polskiego eksportu na rynek ukraiński, chociaż efekty handlowe będą umiarkowane, nawet przy całkowitej liberalizacji handlu, także rolnego. Zasadniczym powodem jest niski już obecnie poziom protekcji taryfowej na Ukrainie. Ponieważ przeciętny poziom efektywnych stawek celnych w UE jest jeszcze niższy, efekty handlowe po stronie importu będą mniejsze.

W wyniku liberalizacji handlu wewnątrz przyszłej strefy eksport Polski na Ukrainę wzrośnie maksymalnie o 9,6% w stosunku do 2006 r., tj. o 383 mln USD, natomiast import Polski z Ukrainy – o 1,5% wartości z 2006 r., tj. o 20 mln USD. Wzrost polskiego eksportu na rynek ukraiński będzie w większym stopniu wynikiem efektu kreacji handlu (279,6 mln USD) niż efektu przesunięcia handlu (103,0 mln USD). W obu przypadkach, największy przyrost eksportu, w relacji do poziomu z 2006 r., przyniosłaby liberalizacja handlu rolnego (wzrost ten wyjaśnia ok. 7-8% wartości efektu kreacji i przesunięcia). Dla towarów przemysłowych największe przyrosty eksportu spodziewane są dla działów: pojazdy nieszynowe oraz ich części, maszyny i urządzenia mechaniczne oraz maszyny i urządzenia elektryczne. Z kolei w imporcie Polski z Ukrainy efekty kreacji i przesunięcia handlu będą zbliżone (odpowiednio – 10,8 mln USD i 9,1 mln USD) i w relacji do wartości importu znikome. Uwzględniając wielkość obrotów handlowych obu krajów z 2008 r. i zakładając niezmienną, w porównaniu z 2006 r., ich strukturę, szacujemy, że w polskim eksporcie na Ukrainę mogą one wzrosnąć maksymalnie do 636 mln USD (9,8% wartości polskiego eksportu na rynek ukraiński w 2008 r.), a w polskim imporcie z Ukrainy do 35 mln USD (1,5% wartości polskiego importu z Ukrainy w 2008 r.).

Na podstawie przeprowadzonej analizy, wcześniejszych badań IBRKK oraz literatury przedmiotu można spróbować przedstawić korzyści i koszty utworzenia pogłębionej SWH UE-Ukraina, pamiętając, że zagrożenia często stają się szansą, ponieważ mobilizują do wysiłku i modernizacji. Oceniamy, że – oprócz wzrostu wymiany handlowej – utworzenie strefy wolnego handlu przyniesie następujące korzyści:

- **Niższe koszty prowadzenia działalności handlowej.** Dostosowanie norm i standardów ukraińskich do unijnych (nawet częściowe) powinno obniżyć koszty transakcyjne w stopniu większym niż zniesienie barier celnych. Wprowadzenie ułatwień w handlu (*trade facilities*) będzie korzystne dla wymiany handlowej, bo zmniejszy uciążliwość procedur celnych i obniży koszty transportu.
- **Większą stabilność warunków prowadzenia działalności gospodarczej.** Podpisanie porozumienia o wolnym handlu będzie wymagało przyjęcia różnego rodzaju przepisów prawnych, które powinny wyeliminować lub przynajmniej ograniczyć nieformalne układy władzy w gospodarce ukraińskiej (*the insider economy*), np. dzięki ograniczeniu korupcji w syste-

mie celnym czy bardziej przejrzystemu systemowi zamówień publicznych. Z doświadczenia Polski wiemy jednak, że zjawiska te nie znikną zupełnie wraz z przyjęciem stosownych przepisów.

- **Bardziej przyjazne warunki do inwestowania – napływ BIZ.** W długim okresie jako rezultat dynamicznych efektów SWH (wzrost gospodarczy, powiększenie rynku) mogą napłynąć na Ukrainę i do Polski, jako kraju sąsiedniego, ofensywne inwestycje bezpośrednie z krajów spoza strefy (np. Rosji, Chin i Indii). Innym skutkiem może być realokacja produkcji wewnątrz SWH, zgodnie z przewagami komparatywnymi przedsiębiorstw unijnych i ukraińskich (inwestycje reorganizujące). Może ona polegać na tzw. odwróceniu inwestycji, tj. przeniesieniu wcześniejszej inwestycji do kraju o niższych kosztach produkcji (np. z Polski na Ukrainę) lub o wyższej produktywności (np. z Ukrainy do Polski).

Największe koszty utworzenia pogłębionej SWH UE-Ukraina poniesie Ukraina, przy czym zależeć to będzie w dużym stopniu od skali dostosowań regulacyjnych. W przypadku Polski możemy mówić przede wszystkim o nakładach finansowych na utworzenie i funkcjonowanie strefy oraz o kosztach dostosowawczych przedsiębiorstw. Będą one następujące:

- **Wydatki publiczne.** W pierwszym okresie będą to głównie koszty przygotowania odpowiedniej infrastruktury administracyjnej, transportowej i logistycznej (związane ze wzrostem obrotów handlowych całej Unii). Utrata wpływów z ceł będzie niewielka, biorąc pod uwagę, że ponad 80% importu z Ukrainy odprawia się bezcłowo, a 3/4 należności celnych trafia do unijnego fiskusa.
- **Koszty dla polskich eksporterów – dodatkowe formalności.** Warunkiem korzystania z zerowej stawki celnej na Ukrainie będzie przedstawienie odpowiednich dokumentów świadczących o spełnieniu reguł pochodzenia (nie będzie to dotyczyło towarów objętych zerową stawką KNU). Dla polskich eksporterów może to być dodatkowe utrudnienie.
- **Koszty dla przedsiębiorstw – zaostrzenie konkurencji na rynku ukraińskim.** Zakładając, że powstanie SWH między Ukrainą a UE przyspieszy dynamikę wymiany handlowej, co da impuls rozwojowy Ukrainie, można oczekiwać, że w pierwszych latach polskie firmy będą beneficjentami procesu restrukturyzacji ukraińskiej gospodarki (wzrost eksportu, rozwój współpracy). W dłuższym okresie, w wyniku napływu BIZ, a zwłaszcza nowych technologii, rozwinie się na Ukrainie nowoczesny przemysł przetwórczy. Zwiększy to konkurencyjność (nie tylko cenową, ale i jakościową) towarów ukraińskich w stosunku do importowanych. Ze względu na znaczną substytucyjność gospodarek – polskiej i ukraińskiej oraz pozycję Ukrainy w polskim handlu, skutki te szczególnie odczują polscy eksporterzy (m.in. artykułów rolno-żywnościowych, materiałów budowlanych i wyposażenia mieszkań). Na rynku ukraińskim zaostrzy się nie tylko konkurencja polsko-ukraińska, ale także – w miarę rozwoju handlu wewnątrzgałęziowego między UE a Ukrainą oraz europejskich sieci – konkurencja między towarami polskimi a towarami pochodzącymi z innych krajów UE. Będzie to

poważne wyzwanie dla polskich przedsiębiorstw działających samodzielnie na rynku ukraińskim.

- **Niższa ochrona przed konkurencją zagraniczną dla polskich inwestycji na Ukrainie.** Bariery graniczne były często bodźcem do uruchomienia produkcji w tym kraju (np. rowerów, wyrobów czekoladowych i materiałów budowlanych). Niższy poziom protekcji taryfowej może osłabić motywację polskich firm do inwestowania na Ukrainie (słabsza ochrona m.in. przed importem z krajów azjatyckich).
- **Możliwość nasilenia działań protekcyjnych wobec polskich eksporterów.** Jak sugerują doświadczenia Polski z okresu stowarzyszeniowego z UE, utworzenie SWH w pierwszych latach pociąga za sobą wzrost deficytu handlowego. To zjawisko, ochrona młodego przemysłu oraz oczekiwania zagranicznych inwestorów mogą wzmocnić presję na Ukrainie na ustanowienie czasowych barier w handlu na mocy klauzul ochronnych.

Reasumując, bilans kosztów i korzyści utworzenia pogłębionej SWH UE-Ukraina wypada dla polskiego handlu korzystnie. Nie trzeba korzystać z modeli nowej geografii gospodarczej [Wilhelmsson, 2006], aby wiedzieć, że Polska i Ukraina są naturalnymi partnerami handlowymi, przede wszystkim ze względu na bliskość geograficzną. Strefa wolnego handlu pozwoliłaby na ukształtowanie stosunków między obu krajami bez zniekształceń handlu.

Bibliografia

- Brainard S.L., [1997], *An Empirical Assessment of the Proximity-Concentration Trade-off Between Multinational Sales and Trade*, „American Economic Review” 87(4).
- CASE, [2006], *Prospects for EU-Ukraine Economic Relations*, red. M. Jakubiak i A. Kolesnichenko, Case Reports, No. 66, Warsaw.
- The Centre for European Political Studies – CEPS, [1999], *Study on the Economic Feasibility, General Economic Impact and Implication of a Free Trade Agreement Between the European Union and Ukraine according to the Partnership and Cooperation Agreement*, red. P. Brenton, Brussels.
- Centre For European Policy, [2006], *The Prospect for a Deep Free Trade Agreement between the EU and Ukraine*, red. M. Emerson et al, Brussels.
- ECORYS, [2007], *Global Analysis Report for the EU-Ukraine TSIA*, Rotterdam.
- François J., Manchin M., [2009], *Economic Impact of a Potential Free Trade Area (FTA) between the European Union and the Commonwealth of the Independent States*, Trade Case Network Reports, No. 84, CASE – Center for Social and Economic Research, Warsaw.
- Hillion Ch., [2008], *Nowy rodzaj związków między Unią Europejską a partnerami w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. Wnioski dotyczące przyszłego porozumienia UE-Ukraina*, DemosEuropa, Centrum Strategii Europejskiej; <http://www.demoseuropa.eu/upload/editor/demos/File/demosEUROPA-Hillion-Ukraina.doc.pdf>
- International Centre for Policy Studies, [2003], Survey report. *Impact of EU enlargement in 2004 on Ukraine's foreign trade*.
- International Centre for Policy Studies, [2007], *Free Trade between Ukraine and the EU: An impact assessment*, Kiev.
- Kaliszuk E., [2006], *Ukraina uznana za gospodarkę rynkową*, „Wspólnoty Europejskie” nr 1 (170) IKCHZ, Warszawa.

- Laird S., Yeats A., [1986], *The UNCTAD Trade Policy Simulation Model*, „UNCTAD Discussion Paper” No. 19, Geneva.
- Marczewski K., [1999], *Szacunek efektów kreacji i substytucji handlu wyrobami przemysłowymi wynikających z przyjęcia wspólnej taryfy celnej Unii Europejskiej*, [w:] „Problemy handlu zagranicznego”, nr 21, red. E. Kawecka-Wyrzykowska, IKCHZ, Warszawa.
- Misala J., [2002], *Współczesne teorie wymiany międzynarodowej i zagranicznej polityki ekonomicznej*, SGH, Warszawa.
- Ośrodek Studiów Wschodnich, [2009], Raport „Konsekwencje dla Polski utworzenia strefy wolnego handlu między Unią Europejską a Ukrainą”, Warszawa. http://osw.waw.pl/files/Raport_%20SWH.pdf
- Piotrowski J. (red.), *Umowa o strefie wolnego handlu (SWH) między Ukrainą a Unią Europejską a polskie interesy gospodarcze*, [2005], Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego (opracowanie niepublikowane, przygotowane na zlecenie Ministerstwa Gospodarki i Pracy), Warszawa.
- Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa*, [2001], red. E. Kawecka-Wyrzykowska i E. Synowiec, IKCHZ, Warszawa.
- Wilhelmsson F., [2006], *Trade Creation, Diversion and Displacement of the EU Enlargement Process*, Lund University, <http://www.nek.lu.se/nekfwi/EU%20enlargement%20Trade.pdf>

A FREE TRADE ZONE BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE: TRADE IMPLICATIONS FOR POLAND

Summary

In March 2007, the European Union and Ukraine opened negotiations on an association agreement to replace the existing agreement on partnership and cooperation. The main part of the new agreement will be a deal on the establishment of a free trade zone between the EU and Ukraine. The paper aims to examine the commercial implications of such a zone for Poland, especially as Ukraine is one of the largest export markets for Polish goods and Poland is the second largest commercial partner for Ukraine in the EU27 in terms of trade volume.

The authors estimate the results of reducing import duties in terms of trade creation and diversion effects. They also examine the potential implications of lifting export duties by Ukraine and of using trade protection policies by both sides. Even though the estimated commercial effects are moderate, the authors say, they conclude that a free trade zone between the EU and Ukraine would benefit Poland's trade. The zone would enhance Polish-Ukrainian relations without harming bilateral commerce, according to Ambroziak and Kaliszuk.

Keywords: European Union, Ukraine, Poland, free trade zone, trade creation and diversion, trade barriers